

דיני

בנין בכלים

בנין בכלים

א- 'אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים' 'כשאינו בנין גמור'.

ב- מדברי הראשונים ואדה"ז עולה שבשלשה אופנים יש בנין בכלים:

א- כשעושה כלי מתחילתו ובכלל זה כשנתפרק וצריך אומנות לבנותו מחדש

ב- כשהבנין נעשה ע"י שתוקע בחוזק

ג- כשמחבר שני דברים נפרדים עד שנתאחדו.

יסוד הדין

בנין בכלים

1. אסור לעשות כלי מתחילתו -

- א- יהעושה כלי מתחילתו הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה והשובר כלי שלם הרי זה סתירת בנין גמור.. [שיג,יט] –
- ב- דהוי מתקן מנא דאסור כמבואר בסש"מ סי"ד שאסור ליתן בתחילה מוכין בכסת מפני שעושהו כלי; ובסשי"ז ס"ה התבאר שאסור ליתן רצועות במנעל חדש מפני שמתקן כלי. יועפ"ז נראה דגם ככלי של פרקים שדרכן להיות רפויים לעולם דמותר להחזירו [כדלקמן] היינו דוקא בישן אבל בחדש אסורי [תהלי"ד שיז ס"ק ה].

בנין כלי מתחילתו
-כללים

בנין בכלים

1. אסור לעשות כלי מתחילתו -

א- היינו שכל יצירת כלי חדש אסורה אפי' באם זה ללא אומנות וברפיון,

ב- אמנם נראה שאם עשוי לפירוק תדיר מותר. דבסשי"ז ס"ה כתב אדה"ז: "אבל אבנט מותר להכניס במכנסיים בתחלה בשבת מפני שאינו מבטלו שם ועשוי להכניס ולהוציא תדיר לפיכך אין בו משום תיקון כלי".

ג- בסשי"ד ס"ט כותב אדה"ז (ע"פ הרמ"א) 'מותר ליתן . . ברזא בחבית להוציא בהם היין אע"פ שלא היו מעולם בחבית זו' בפרמ"ג במשב"ז ס"ק ט בסופו כתב שדין הברזא המוזכר בשו"ע בס"ד מיירי בברזא 'שעשוי להוציא כל שעה ואינו עשוי לקיוס'.

בנין כלי מתחילתו
- כללים

בנין בכלים

אסור לעשות כלי מתחילתו -

1. מהו גדר תדיר כאן שאיננו כלל בכלל בונה :

1. יש שביארו - כי הגדר הוא האם 'מבטלוי' שם או לאו, היינו האם מצד דרך שימושיו היה רוצה שישאר שם בקביעות, דאז אף שמוציאו מזמן לזמן הוי כמתקן כלי. משאיי"כ באם אין כוונתו ל'בטלוי' שם היינו שאיננו רוצה להשאירו בקביעות שם אזי אף באם יהיי שם זמן מרובה לא הוי מתקן כלי.

2. בתהלה לדוד (סשי"ז אות ו) שכתב שגדר 'תדיר' משמע שצריך שלא יהיי קבוע שם אפי' יום אחד אלא כל יום פותחו.

בנין כלי מתחילתו
- כללים

בנין בכלים

אסור לעשות כלי מתחילתו –

א- ראוי להימנע מהרכבת הפטמה למסגרת הפלסטיק, אם לא היתה מורכבת בעבר.

ב- לנפח אויר בכדור בפעם הראשונה – הקצה"ש [קי ס"ק טז] אוסר כל ניפוח משום מתקן כלי, ורבים התירו לנפח אך ניפוח הראשון צ"ע.

ג- אסור לנפח דבר שרגילים לנפחו ולהשאירו מנופח – כגודי מזרון מתנפח.

בנין כלי מתחילתו
–דוג'

בנין בכלים

אסור לעשות כלי מתחילתו –

- א- 'חגורה המיוחדת לשמלה מסויימת, כיון שהכוונה לעשותה חלק מן השמלה ולהשאיר אותה במקומה בשמלה, - אסור להכניסה בשבת'.
- ב- 'חגורה רגילה בשמלה או במכנסיים, אפילו אם הם חדשים, מותר להשחילה, שכן אין רגילים להשאיר אותה בבגד, ואין אפוא בכך משום תיקון כלי, וכן הדין לגבי כתפיות'.
- ג- מותר לחבר מזרק חד פעמי – יש שהתיר אף שזו הרכבה ראשונה.
- ד- כוס ח"פ שמחברים לה רגל – נראה שאסור לחברה בפעם הראשונה בשבת

בנין כלי מתחילתו
–דוג'

בנין בכלים

מחבר שני דברים נפרדים עד שנתאחדו

א- יוכן כל התוקע עץ בעץ [וכן התוקע עץ בתוך הקרדום] בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד הרי זה תולדת בונה וכן כל המפק (עץ תקוע) חייב משום סותר כמו הסותר בנין גמורי [שיג, יט].

ב- 'אין בנין וסתירה בכלים .. בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע כגון נטילת הדלת מהכלי והחזרתה שאין החזרה בנין גמור הואיל ועדיין היא מפורקת מהכלי שאינה תקועה שם בחוזק ויכול ליטלה ממנו בקל ולכן גם נטילתה אין זו סתירת בנין גמורי [שיג, יט].

חיבור יחדיו

בנין בכלים

מחבר שני דברים נפרדים עד שנתאחדו

- א- מותר לחבר ע"י ווקאם / מגנט 'דברי' על כלי. בשונה מחיבור לבית שאסור כנ"ל. ולכן מותר להצמיד צלחת תינוק לשולחן ע"י וואקום.
- ב- מותר לשחק במשחקי ילדים שאין בהם הידוק כלל.
- ג- בהארכת שלחן ללא תופסנים – אין כל איסור.
- ד- מותר לחבר מגש לכיסא ילדים - שאין זה כלל חיבור.

חיבור יחדיו

בנין בכלים

כלי של פרקים

- א- יכל כלי שהוא של פרקים אם אין פרקיו תקועין בחוזק אין בפריקתן סתירה גמורה ולא בהחזרתן בנין גמור' [שיג, יט].
- ב- 'אפיי כלי של פרקים אם תקע פרקיו היינו שהידקם בחוזק – **בענין שצריך לזה גבורה ואומנות**. הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה – אם עשוי להתקיים הרבה' [שיג, כ].
- ג- 'כלי של פרקים שתקע בחוזק ו]אינו עשוי להתקיים הרבה, הרי זה בנין ארעי ואסור מד"ס' [שיג, כ].

כלי של פרקים –
יסוד הדין

בנין בכלים

כלי של פרקים

- א- יכל כלי של פרקים שהוא מהודק בחוזק בענין שהיה חייב משום הידוק זה אסור לפרקו בשבת משום סותר אבל אם הוא מהודק קצת שאין איסור בהדוק זה אלא משום גזרה שמא יתקע בחוזק אין בו ג"כ משום סותר ומותר לפרקו לכתחלה [שיג, כב]
- ב- יש ג' דרגות: 1. הידוק חזק – גבורה/אומנות. 2. מוהדק מעט, 3. רפוי לגמרי.

כלי של פרקים –
יסוד הדין

בנין בכלים

כלי שנתפרק

א- ילפיכך כל כלי של פרקים שנתפרק אסרו חכמים להחזירו בשבת
אפילו אינו מהדקו אלא מעט בענין שהוא רפוי ואינו רפוי גזרה
שמה יתקע בחוזקי [שיג, כא]

ב- אמנם נחי הראשונים אימתי גזרו גזירה זו :

כלי של פרקים – כלי
שנתפרק

בנין בכלים

כלי שנתפרק

1. הגזירה היא רק איכן שעשוי לתקוע בחוזק [לקיום] שאז עלול לעבור על איסור תורה, אך בכלי שלעולם לא מהדקים בחוזק באומנות אין איסור באם מחזירו באופן שאיננו מהודק לגמרי אלא רק מהודק קצת.
2. יש אוסר בכל כלי להחזיר אא"כ מניחו רפוי לגמרי, והוא שאין דרכו להדקו בחוזק. 'ויש להחמיר כדבריהם אלא אם כן במקום צורך גדול אזי יש לסמוך להקל אם אין דרך הכוס כלל להדקו בחוזק' [שיג, כא].
3. יש שהוסיף שאף באם אומן מחזירו בחוזק באם סתם אדם לא מהדקו – שרי להחזיר בפריון.

כלי של פרקים – כלי
שנתפרק

בנין בכלים

כלי שנתפרק דוגמאות

- א- גלגלי עריסת תינוק שאינם מהודקים חזק [ובמאמץ קל הם חוזרים] – האם מותר להחזירה תלוי במח' הנ"ל.
- ב- עגילים שמתחברים בהברגה – תלוי במח' הנ"ל ומותר לחברם בצורך גדול, להסירם לכו"ע מותר.
- ג- אהיל של מנורה – כשמתחברת למנורה בקלות ללא הברגה ודוחק – מותר להחזירה בשבת.

כלי שנתפרק - דוגמאות

בנין בכלים

כלי שנתפרק דוגמאות

- א- גומיות המורכבות לרגל של כסא שיצאו ממקומן, אסור להחזירן אם הן מהודקות, ואם הן רפויות מותר.
- ב- דברים המתחברים ע"י תופסן קפיצי נחשבים ככלי כמהודק לא בחוזק – שתלוי במח' הנ"ל
- ג- מטאטא – שהתפרק אסור לחברו [והוא מוקצה כדלקמן], אך מקל שיש לו ראשים שמתחלפים באם זה ברפיון מותרף ואם בהידוק קל תלוי במח' הנ"ל.
- ד- יד של בובה שנפלה – ואם כבר איננו יכול התהדק מותר.

כלי שנתפרק - דוגמאות

בנין בכלים

כלי שנתפרק מוקצה

א- בכל אותם אופנים שאסור להחזיר, אסור אף לטלטל את הכלי עצמו מבלי לתקנו - כמוקצה. 'ספסל ארוך שנשמטה אחת מרגליו כל שכן שתים אסור לטלטלו ולהניחו על ספסל אחר ולישב עליו אפילו נשמטה הרגל מבעוד יום'.

ב- באם כבר נשתמש בכלי במצב השבור פעם אחת קודם השבת, מותר להשתמש בו אף בשבת מבלי לתקנו

כלי שנתפרק - מוקצה

בנין בכלים

כלי שנתפרק מוקצה

א- וכל זה כשהחלק שנפל עוד קיים, אבל אם הוא נשבר או נאבד מותר להשתמש בו בשבת - שכאן אין לחוש שמא יחזירנה ויתקענה כיון שראשה נשאר בספסל:

ב- ויש מוסיפים עוד היתר באם איננו יכול לתקנו – אלא רק אומן יכול.

ג- אך אם איננו צריך לטלטלו רק לישב עליו נראה ששרי שהרי מותר לישב על מוקצה

כלי שנתפרק - מוקצה

בנין בכלים

כלי שנתפרק משקפיים –

1. **עדשת משקפיים** שחוזרת בלחיצה קלה ונפלה – להחזירה כדרכה תלוי במח' הני"ל. אך מותר להחזירה ברפיון ללא כל לחיצה.
2. עדשה שחוזרת בד"כ בכח – אסור להחזירה בכל צורה בשבת
3. בכל אופן אסור להחזיר בורג – שהרי דרכו להתהדק בחוזק. ואף אסור להדקו.

כלי שנתפרק - משקפיים

בנין בכלים

כלי שנתפרק משקפיים –

1. אסור ליישר את המוטות או את האפונים של המשקפיים.

2. באם נפל הבורג המחזיק את הידית אין להשיבו, ואף אין לתקוע את הידיות באופן אחר [שהרי דרכו להיות מהודק בחוזק],

3. ויש שהתירו להחזירם ע"י סיכת ביטחון במקום הבורג (אך לא יעקס אותה שם), והיינו כשנאבד הבורג. מאחר שודאי יוציא את הסיכה משם לאחר השבת.

4. משקפיים שנפלה העדשה/ נפלה הידית, יש בהם איסור של מוקצה אא"כ נאבדה הידית או שלבשה כבר כך בעש"ק.

כלי שנתפרק - משקפיים

בנין בכלים

כלים שמשנים אותם ע"י הברגה

א- יכוסות העשויים בחריצים סביב ומהודקים בחוזק לדברי הכל
אסור להחזירם אפילו מניחם רפויים לגמריי [שיט, כא].

ב- יוהנה רגלי הכסאות בזמננו מחוברים להכסא עם שרויפן ואם
נתרופף קצת השרויף ויצא ממקומו אסור לסבבו ולהדקו דהוי בונה
וגם מכה בפטישי

כלים שמשתנים בהברגה

בנין בכלים

כלים שמשנים אותם ע"י הברגה

א- כלי 'הדורביין' [כעין משקפת] העשוי ממס' חלקים המהודקים ע"י בורג וכדי להתאים את הראיה יש להרפות מעט את הבורג ולהדקו 'כל שלא נתפרקו לגמרי זה מזה שרי להביאו בשבת עד מקום הרשימה .. ובלבד שזה שיש לו בורמ"א דרכו לסוגרו ולפותחו תמיד כגון אלו הקטנים הנושאים אותם אל חיקם שאין ההידוק בו לקיום כללי.

כלים שמשתנים בהברגה

בנין בכלים

כלים שמשתנים אותם ע"י הברגה

א- אך משקפת שיש בו שתי בתי עינים שאדם צופה בו בשתי עיניו וגלגל אחד בין שניהם שעל ידי סיבובו מגביה חלק העליון שבו ומאריכו וכשמחזירו לצד אחר מתקצר - מותר לפותחו ולסוגרו כיון שאי אפשר לשולפו ולהפרידו לגמרי כדי שיהא נחשב בונה וסותר .. ונראה דכל זה אם יש בו איזו צורך שבת'.

כלים שמשתנים בהברגה

בנין בכלים

כלים שמשנים אותם ע"י הברגה

- א- סטענד"ר- שמשנים את גובהו ע"י הברגה, יש מגדולי הפוסקים שכתבו לאסור זאת ויש שהתירו ויש שחילק בין מהודק בחוזק ללא.
- ב- כסא משרדי – שמשנים את הגובה ע"י הברגה תלוי במח' הנל, אך באם איננו יכול להתפרק כלל – מותר כדין משקפת.
- ג- פלטה לישור שיניים – מותר להרחיבה.

כלים שמשתנים בהברגה

בנין בכלים

היתר איננו עשוי לקיום כלל -

א- 'נכלי של פרקים שתקע בחוזק אסור [אא"כ איננו עשוי לקיום כלל [שאז מותר אפי' לכתחילה][שיג,כ].

ב- 'כיסויי כלים העשויים כך בחריצים סביב (שקורי"ן שרוי"ף) אף על פי שמהדקין אותם בחוזק מאד על פי הכלי אין בהם שום איסור לא בנטילתן משום סתירה ולא בהחזרתן משום בנין לפי שאינן עשויין לקיום כלל רק לפותחן ולסוגרן תדיר גם בשבת עצמה ולא אסרו בנין עראי וסתירתו אלא כשאיננו עשוי על מנת לסותרו בשבת עצמה' [שיג,כא].

ג- לדעת אדה"ז כל הידוק אפי' בחוזק ממש מותר באם עשוי לפתיחה בו ביום.

היתר איננו עשוי לקיום כלל - יסוד

בנין בכלים

היתר איננו עשוי לקיום כלל - ביאור שיטת אדה"ז -

א- מקשה הגרשז"א על עולה מפשטת אדה"ז 'דלא שרי אלא א"כ דעתו לסותרו בשבת עצמה', שא"כ נמצא:

1. דמי שיש לו בקבוק גדול של יין שלעת הצורך הוא ממלא ממנו בקבוק יין קטן או אפילו קטן רק משתמש בו בשבת בלבד ובפרט בתשעת הימים שאין שותין בימות החול יהא אסור לכסות את הבקבוק בפקק שצריך להבריג בו על החריצים של הבקבוק
2. וכן מלחיה יהא אסור להכניס בה מלח בשבת ולהבריג את הכיסוי בשבת מפני שזה עשוי להרבה זמן?
3. ולכן מחדש הגרשז"א שא"צ שיפתח בו ביום אלא רק שיהא דרך תשמיש. ולפי זה פוסק שמותר להבריג מכסה אף שלא פותחו בו ביום
4. לפי זה אסור להבריג מכסה של קטשופ וכדו' שהרי אי"ז דרך תשמישו, ואף לא להבריג מכסה של כלי לצורך איכסון. ויש שהעלה צדדים להקל דהוי הידוק שלא בחוזק בכלי שלעולם לא מהדקים בחוזק.

היתר איננו עשוי לקיום
כלל - יסוד

בנין בכלים

היתר איננו עשוי לקיום כלל דוג'

א- - 'וכן אין לחוש להברגת מיכל החמצן לבקבוק המים, כיון שעשוי להיות מוסר אחרי המילוי

ב- שולחן מתקפל גם שולחן שיש לו כעין כנפיים מתקפלות, שעל - ידי פתיחתו, בעת הצורך, כופלים את רוחבו, ומותר לפותחו ולסוגרו בשבת, ואף מותר להאריך שולחן בעזרת המדף העומד לכך, ומותר לתחוב את הפינים שבמדף זה לתוך הנקבים הנמצאים בשולחן לצורך זה.

היתר איננו עשוי לקיום
כלל - דוג'

בנין בכלים

עגלת ילדים:

- א- קיפול והרכבה: מותר לקפל עגלה שלא מתפרקת בקיפולה.
- ב- מותר לשנות את כיוון המושב בעגלה, גם באופן של פירוק והרכבה, אם רגילים לעשות זאת באופן יומיומי.
- ג- אמנם אם הרגילות לעשות לא באופן יום יומי, אין להרכיבו בשבת, וכל שכן שאין להרכיב את מושב העגלה בפעם הראשונה בשבת.

עגלת ילדים

בנין בכלים

עגלת ילדים:

א- גלגל שנשמט מהעגלה אסור להחזירו. ואם נשבר בשבת העגלה הינה מוקצה א"כ נאבד/ נשבר באופן שא"א לתקן/ השתמשו כבר מלפני השבת.

ב- לחבר לו מדף עם גלגלים כדי שיוכל לעמוד עליה עוד ילד, או מדף שלחן ושאר אביזרי משחק שונים, או שני עגלות לחברם זו בזו, כל אלו תלוי לפי מדת התדירות.

עגלת ילדים

בנין בכלים

משחקי ילדים

א- אין להרכיב משחקים [בפעם הראשונה], כגון מטוס או אונייה שאין הדרך לפרקם אחר כך. אין לשחק במשחקי בנייה שעשויים להישמר לאורך זמן.

ב- מותר לילדים לשחק במשחקי הרכבה שהדרך לפרקם בתום המשחק.

ג- משחקים שאין צורך בהפעלת כח כדי לחבר את חלקיהם, אין איסור לשחק בהם.

ד- לפיכך מותר לשחק: ב'סברס'; 'לגו' גדול; מגנטים; 'קליקיס' וכדומה. אך יש להימנע מלשחק ב'לגו' קטן שיוצרים בו צורות לאורך זמן, וכן ב'פליי מובייל' (Playmobil) – שיוצרים בו צורות שיעמדו לאורך זמן.

משחקי ילדים

בנין בכלים

פתיחת פקקים

א- פקק שכבר נפתח או בפתיחתו לא נוצר כל דבר אין איסור לפותחו בשבת. בפקקי הברגה שבפתיחתם אין נתלשים מן הטבעת התחתונה יש שאסרו משום מתקן כלי.

ב- שיטת אדה"ז היא שכאשר נגמר הבגד והוא מוכן ללבישה, אף שעדיין לא לבשוהו בפועל, אף שאח"כ עשו פעולה המונעת את לבישתו. כיון שמניעה זו הינה זמנית אין בהסרת מניעה זו איסור של מכבי"פ. מכאן ניתן ללמוד היתר לפתיחת פקקי בקבוקים בשבת.

פתיחת פקקים

בנין בכלים

פתיחת פקקים

- א- אך למעשה צ"ע שהרי לעיתים רבות – בפרט בפקקי מתכת - לא נגמרה מלאכת הפקק לפני הפתיחה.
- ב- ראה בקובץ אור עמרם עמי מה שהגרמי"ל כתב מעשה רב בהנהגת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א שפתח פקקים בשבת.
- ג- בפסקי תשובות סימן שיד - ליקט רשימת הפוסקים המקלים והעתיק את דבריו ותורף דבריהם שלמדו להקל.

פתיחת פקקים

בנין בכלים

פתיחת פקקים

1. מהדין [תרמו יג, יד] 'אסור למעטן [ענבים שבהדס] ביום טוב אף על פי שמותר לתלוש פירות בשבת מענף התלוש מהאילן מערב שבת, מכל מקום כיון שעל ידי תלישה זו מתכשר ההדס למצותו הרי זה כמתקן כלי ביום טוב .. במה דברים אמורים כשהוא צריך להדס הזה שאין לו הדס אחר אבל אם יש לו הדס אחר ואינו צריך כלל להדס הזה מותר לו לתלוש הענבים כדי לאכלן ביום טוב ואף על פי שעל ידי זה מתכשר ההדס ונעשה כלי מכל מקום כיון שהוא בעצמו אינו צריך להדס הזה כלל הרי לא תקן כלום' – וה"ה כאן שכיון שמצוי פקק אחר שוב לא נחשב כמתקן מנא, שהרי אינו צריך בדווקא לפקק זה.

פתיחת פקקים

בנין בכלים

פתיחת פקקים

2. מסיי שכח, לב שכל שאיננו מתכוון ליצור כלי אין בזה איסור אך קשה ללמוד משם דשם לא התירו אלא במקום צער ועצ"ע.

3. גם לפני ההידוק של הפקק לבקבוק יש לו צורת פקק, וראוי הוא לצור עפ"י צלוחיתו (למנוע כניסת זבובים ויתושים ולינצל ממשקין מגולים וכדו'), אלא שאינו כפי דרך שימושו כהוגן עם ההברגה, אבל עכ"פ שם כלי עליו

4. ועוד כי מעשיו אינו אלא פתיחת הפקק, ואגב נעשה הקריעה וההפרדה של הטבעת, ואינו עושה פעולה ישירה של הפרדת הטבעת. **סימן שיז סעיף ו, בשו"ת להורות נתן חלק י סימן לז דייק** דדעת אדה"ז שכל שכבר נגמר לגמרי הבגד אף שחזר ותפרו אין בזה משום מכה בפטיש. וראה במה שביאר בלב השבת סי' מה.

פתיחת פקקים